eta egiazko nahiarekin laster bidexka estu horiek zabalduko dira.

Bistan da benetako giltzak, alor honetan ere bai, Hegoaldean direla eta dudarik gabe askoz fiteago aitzinatuko garela gure harremanetan egiazko konponbide bat lortzen bada euskal indarren artean. Baina horretan ere berriz ametsetan erori behar?

Txomin Peillen

1.- Iparraldeko Garapen Kontseilukoa naiz. Hasieratik egiturei buruzko politika ikerketak ezinezko genituela adierazi ziguten: ez genituen ez Euskal Herriaren lurraldetasuna, ez euskararen legeztatzea, aipatu behar. Euskal Herriaren Antolakuntza eta garapen eskema aurkeztu zigutenean txuri bozkatu nuen. Honelako ezkertiar abertzale eta aparatu gizon burutxuri batek kexuarekin galdetu zidan ea zergatik boto txuria eman nuen. Demokraziaren ikuspegi bitxia, besteen botoa ez onartzea. Nire bozka izan zen susmo txarrezkoa: ez genekielako, eta alferrean galdetu nuelako, orduan, egitasmoa zenbat kostako zen, nork eramango zuen aplikapena.

Bozkatu zenean ez ziguten esan dirurik bazenez, gehienetan egitasmo konkreturik ez eta zenbakirik batere ez zen eman orduan. Ez genekien, ordea, eskuineko Lammassoure ministroak gure egitasmoa hain gaizki defendituko zuenik, nola CIAT Ministerio Arteko Lurralde Antolakuntza batzorde horrengandik ezezko gorria hartzeraino.

Orain ezkerrean boterean dago eta eskema CIATaren aurretik, aurrekontu eta guzti, 1997ko abenduan iragan da. Nicole Péry gure diputatuak berriki esan digu nola ibili den ministerio batetik bestera euskal dossierraren eskabidea aurkezten, azaltzen, eta nolako oztopoak eta uzkurtasunak dauden goi administrari zentralisten aldetik. Goiko horiek ez dute onartzen behetik gorako demokraziarik eta Frantzian herri bakarra baita Euskal Herria pentsaketa horretan sartu dena. Eta beste askok

jarraikiko gaituztelakoan Parisen, gure arazoak ikusten dituzten batzuek, ogibidea eta lan arrazoia ken geniezazkiekeela uste dute.

Lammassoure jaunak esan zigun Baionako hitzarmena Frantziako biltzarrek onartu zutenaz gain, Euskal Herri hegoaldearekin tratu eta akordio egingo zirela mugazgaindi, Paristik eta Madrildik igaro gabe. Batik bat, kulturan dagoeneko egiten den gisan, azpiegitura arazoetan, baita ekonomia harremanetan, norabide berdinera tiratzeko ere. Gure kongresuan zegoen aditu gazte batek ordea erautsi zigun ez zela elkarrekiko organismo erabakiorrik sortzeko ahalmenik izango Baionako hitzarmenaren bidez, kontsulta batzordeak baizik.

Horiek guztiek erran nahi dute, eskema eta egitasmo horretan dauden osagaien gauzatzeko, sail bakoitzak aurkitu beharko dituela kontratu bereziak departamentuarekin, eskualdearekin eta Parisko ministerioekin sinatzeko. Beraz, bada zeregina, baina lurralde eta instituzio gabe ez da lan erraza izanen. On daigula.

2.- Frantzian ere zoritxarrez demokrazia goitik behera jausten da eta Parisek nahi ez duena ezin da egin jende gehiengoak eskatu arren. Euskal Herriko alkateen % 63ak eta herritarren % 64ak Euskal Herri departamentua eskatu dute eta aurka zen Baionako eskuineko hautagaia erori. Ea sozialistek bearnesen baimena eskatu gabe, emango diguten Mitterrand-ek hitz eman departamentua? Lehen pauso batean Garapen Kontseiluari egitasmo horren lantzeko zuzena eman behar litzaioke. Hala biz.

Egia da departamentua ez dela egitura egokiena, baina ez dago besterik. Eskualdeak antolatu ziren garaian ez ziren ausartu frantses iraultzak sortu egitura horren desegitera, nahiz ez duen gehiago balio. Egia da, departamentua dela jauntxo eta kazikeen abialekua, gero Senatuan bukatzen dutelarik beren dirutxoak egiten. Baina oraindik hogeita hamar urtez iraungo du egitura horrek eta euskaldunei zerbitzu egin dezake, besterik ezean.

Urriaren 29an abertzale moderatuak elkartu ginen ipar Euskal Herriko sozialistekin ea departamentuaren asmoa eramango zuten aurrera. Frantxoa Maitiak esan zigun, «denbora behar da horretarako», eta guk ihardetsi, sozialistak hamar

urtez boterean zeudenean, hamar aldiz Mitterrandek hitz emana ematen ahal zuela. «Ez da aisa izanen ez baitugu dossierrik prestik auzapezen biltzarrean diputatuei erakusteko», hark gaineratu; eta nik bagenekiela bazegoela dossier ganoradun eta zehatza Renaud d'Elissagaray ekonomistak, zenbaki eta xehetasunekin, egina. Gero hark: «baina gure lagunak ere bildu behar ditugu». Eta guk erantzun genion, hauteskundeetara abertzaleen beharrezko botoen biltzeko izan bazen departamentua agindua, ez zuela balio. Jarraiki zuen beste oztopo bat aipatuz: guk eskatzen genuena beste bi departamentuk ere eska lezaketela.

Ez da oraindian Frantzian ikusten beste egituraketa baten aldeko gogorik. *Pays* edo *Herri* izatearen ezagupenak Euskal Herriari ez badio aginterik ekartzen, orain, beharbada hemendik hogei urtera —departamentuaren kentzea aipatuko denean— horrelako izen batekin eta botere zenbaitekin administrazio egitura bat emango zaigu, nire bizian nekez ikusiko dudana.

Bitartean hitzik ere ez dago Euskal Herriak beharko lukeela estatutu berezia, kortsikarrek lortu dutena. Iparraldeko abertzaleen ustez bi aterabide omen daitezke. EMAk autonomia batetik landa independentzia eta sozialismoa aldarrikatuz. EAk konkretuki duela bost urte idatzi zuen Euskal Herriak beharrezkoa lukeen Estatutu berezia, eta zirriborro zelakoan beste abertzaleei eskatu eztabaidatzea.

Oraindik erantzunaren zain dago, elektoralismoa ere alderditxoen gaitza bilakatu delako; handik urtebete bai beste kontraproposamena, eztabaidaezina, egin zuen ezker abertzaleko talde batek.

Garapen Kontseiluan lan ona egin bada abertzaleei esker, elkarrekin gizartea benetan aldatuko lukeen egitasmo baten ontzeko ez gara gai izan. Alta badakigu departamentu baten egitura zaharkitu batean ere estatutu batek bergobernurako ahalmenak ekar litzakeela.

3.- Ipar Euskal Herria, departamentudun ala departamentu barik, beti unitate txikia lez ikusia izango da. Arriskua dugu gure buruen gainetik Euro-eskualde bat sortuko dela, Akitania, EAE eta Nafarroarekin eta orduan Iparraldeko nortasuna itotzen joango dela. Horretarako nire ustez departamentua edo *herria*

edo nahi dena lortu ondoren egun batez, estatutu bat ere eskatu eta erdietsi beharko da.

Nire ustez aspaldian Garaikoetxeak aipatu Dieta behar genuke. Alegia, hiru euskal lurraldeek —beren nortasunak gordez— biltzar erabakior bat elkarrekin sor dezaten zeinetan arazo handienak, azpiegiturenak, lanarenak, ekonomiarenak, hizkuntzenak, erabakiko liratekeen.

Harremanen beharrezkotasun hori abertzale ez direnentzat ere argi da, baina jadanik Iparralde-Hegoalde ekonomiaren osagaitasuna gauzatzen da, eta zazpi euskal Merkataritza Ganbarek akuilatzen dituzte harreman horiek, halaber kulturan euskarak oraindik ematen digun lokarriaren bidez harreman aski onak badira.

Bi sail horietan hobetu litezke harremanak, irakaskuntzan batik bat; gero azpiegituren sailean zerbait egin da, baina azkenean egitura berezi baten faltan, Dietarik ezean, luzamendutan, oztopotan, indar galtzen dute harreman asmoek, gure lurraldetatik kanpo (Iparraldean, departamentutik, Akitaniatik eta Paristik ibili beharra) eta gure iritzi barik hartzen direlako erabaki asko, alegia nazioartekoak direlako.

Bestalde gure euskal nortasunak ez baditugu galdu nahi ere, gure buruko mugek jarraitzen dute eta —nahiz eta txarragoa, abertzalea izan— luzaro bestea Hegoaldekoa espainola dela edo Iparraldekoa frantsesa dela errango eta pentsatuko da; gainera, frantses kultura eta espainol kultura ezberdinetan moldatuak garenez, askotan ezin ulertuak daude, bizitzeko eta pentsatzeko bi erdal ohitura eredu horiengatik. Harremanen hobetzeko mentalitateen ezaguera hobetu behar genuke Iparraldeko bat andaluz bat bezain herritarra izan dadin Hegoaldeko batentzat, eta herritarrago Iparraldeko batentzat gipuzkoarra paristarra baino.

Nolanahi ere euskaldun abertzaleak zeinek gorago aldarrikatzen dugularik independentzia, hitz horren inguruan pentsaketa bat egin behar genuke, ezen Frantzia berak bere independentziaren zatiak utzi dituelarik eta baratx-baratx, halabeharrez, Europaren egitera goazelarik, halabeharrez, bergobernua ez ote da garrantzitsuago, euskal muga bat, euskal diru bat, euskal diplomazia bat eta euskal armada bat amestea baino?